

Deutscher Akademischer Austauschdienst
German Academic Exchange Service

Universität Hamburg
DER FORSCHUNG | DER LEHRE | DER BILDUNG

TAALIM
FORUM

ТААЛИМ
ФОРУМ

Міжнародний проєкт DAAD-57709682 Навігація в цифровому просторі: стратегії підтримки молодих біженців з урахуванням конфліктів

ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПРОЄКТ

Термін реалізації

01 січня по 31 грудня 2024 р.

Проектна група

Юлія Левін – керівник проєкту;
Олександр Редліх, д.психол.н., проф., науковий консультант;
Маріанна Тодорова, адміністративний менеджер проєкту;
Світлана Хаджирадєва, проф., координатор проєкту в Україні;
інші члени команди – 27 осіб із Німеччини, України, Молдови Киргизстану.

Основні цілі

– проведення емпіричного дослідження, метою якого є встановлення рівня впливу цифрових медіа на виникнення та ескалацію конфліктів серед молоді, зокрема біженців.

Бенефіціари проєкту

- Гамбурзький університет (м. Гамбург, Німеччина);
- Державний університет інформаційних технологій і зв'язку (м. Одеса, Україна);
- Міжнародний університет Молдови – ULIM (м. Кишинів, Молдова);
- Громадський фонд «Таалім Форум» (м. Бішкек, Киргизстан);

Партнери проєкту

- Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського;
- Комунальна установа «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Запорізької міської ради;
- Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Ушинського;
- Харківський національний університет імені В. Каразіна.

РЕЗУЛЬТАТИ ПРОЄКТУ

Мотиви онлайн-агресії серед українських підлітків Юлія Левін, керівник проєкту

ВСТУП

Поширення інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) змінило спосіб взаємодії підлітків, надаючи безпрецедентні можливості для соціального спілкування (Boer et al., 2020). Однак ці ж технології також створили новий потенціал для агресивної та шкідливої поведінки, включаючи кібернетичну ненависть. Кіберненависть, що визначається як використання онлайн-платформ для розпалювання ворожнечі та дискримінації проти окремих осіб або груп (Anti-Defamation League, 2016; Watanabe et al., 2018), стала предметом серйозного занепокоєння для освітян, політиків та фахівців у галузі психічного здоров'я. Незважаючи на зростаючу увагу, мотиви, що стоять за кіберненавистю, залишаються недостатньо концептуалізованими та зрозумілими. Це дослідження прагне заповнити цю прогалину, застосовуючи Типологію чотиристороннього насильства Говарда (QVT) (Howard, 2011) для вивчення різноманітних мотивів вчинення кіберненависті серед українських підлітків. QVT пропонує надійну основу, класифікуючи агресію за двома вимірами: імпульсивність (імпульсивна vs. контрольована) та афективна мотивація (реактивна vs. захоплююча). Цей підхід дозволяє дослідити, чому підлітки беруть участь у кіберненависті: через безпосередні емоційні реакції, прораховані акти помсти, пошук гострих відчуттів чи глибоко укорінені упередження. Визначаючи ці основні мотиви, ми прагнемо забезпечити більш чітке розуміння психологічних процесів, що відбуваються, та надати інформацію для розробки цільових втручань. Крім того, в цьому дослідженні ми враховуємо гендерні та вікові особливості, визнаючи їхній потенційний вплив на агресивну поведінку. Результати дослідження не лише поповнять наукову літературу про кіберагресію, але й матимуть практичне значення для розробки ефективних стратегій боротьби з кіберненавистю та створення безпечного онлайн-середовища для підлітків.

Кіберагресія

Кіберагресія - поширене явище в цифрову епоху - охоплює низку ворожих дій, що здійснюються за допомогою ІКТ. На відміну від традиційних форм агресії, кіберагресія характеризується здатністю виходити за межі фізичних кордонів, дозволяючи зловмисникам досягати своїх жертв у будь-який час і в будь-якому місці (Anti-Defamation League, 2016). Ця форма агресії може проявлятися по-різному, включаючи зловмисні повідомлення, зневажливі пости в соціальних мережах і підбурювальні коментарі на онлайн-форумах. Можливості ІКТ, такі як анонімність і незмінність цифрових даних, ще більше загострюють проблему, зменшуючи соціальну відповідальність, яка зазвичай присутня при взаємодії віч-на-віч (Zuch et al., 2019). Більше того, неоднозначна природа онлайн-комунікації часто призводить до неправильного тлумачення намірів, підживлюючи подальшу агресію. Розуміння нюансів мотивів і механізмів кіберагресії має вирішальне значення для розробки ефективних заходів і сприяння створенню безпечнішого онлайн-середовища.

Мотиви кіберагресії

Мотиви кіберагресії багатогранні, і їх можна зрозуміти за допомогою Чотиристоронньої Типології Насильства Говарда (2011) (QVT), яка класифікує агресію на основі ступеня самоконтролю та афективної валентності, що керує поведінкою. Імпульсивно-реактивна агресія характеризується спонтанними, неконтрольованими реакціями, зумовленими негативними емоціями, такими як гнів або безпорадність, що часто є наслідком сприйнятої провокації. Цей тип агресії може проявлятися в Інтернеті, коли люди негайно реагують на неоднозначні або ворожі соціальні сигнали, не замислюючись про наслідки. На противагу цьому, контрольовано-реактивна агресія передбачає обдуману і прораховану реакцію, спрямовану на помсту або виправлення сприйнятої образи. Такими мотивами керує стійке бажання помститися, коли люди планують свої

агресивні дії, щоб завдати шкоди іншим протягом тривалого часу. Імпульсивно-захоплююча агресія зумовлена безпосереднім збудженням або задоволенням від акту агресії, часто проявляється як «просто жарт» або знаходження гумору в заподіянні страждань іншим, апелюючи до шукачів відчуттів, які отримують задоволення від агресивних дій. Нарешті, контрольована захоплююча агресія передбачає розрахований підхід, коли агресія використовується як засіб для досягнення бажаного результату, такого як соціальне домінування, матеріальна вигода або утвердження власної думки. Ці мотиви часто підкріплені відсутністю емпатії та очікуванням позитивної винагороди від агресивних дій (Slonje & Smith, 2008). Розуміння цих різних мотивів через призму QVT може допомогти визначити психологічні процеси, що лежать в їх основі, і розробити заходи, спрямовані на ефективну боротьбу з конкретними типами кіберагресивної поведінки.

Дослідження

У цьому дослідженні використовується чотиристороння типологія насильства Говарда (QVT) для вивчення мотивів, що лежать в основі кіберненависті серед українських підлітків. Класифікуючи агресивну поведінку за такими параметрами, як імпульсивність (імпульсивна чи контрольована) та афективна мотивація (реактивна чи захоплююча), QVT надає детальну структуру для розуміння того, чому підлітки беруть участь у кіберненависті. Через цю призму дослідження визначає спектр мотивів - від імпульсивно-реактивної агресії, часто зумовленої безпосередніми емоційними реакціями, такими як гнів і безпорадність, до контрольовано-реактивної агресії, що характеризується виваженими актами помсти. Крім того, вона досліджує імпульсивно-захоплюючу агресію, де гострі відчуття і задоволення від заподіяння шкоди служать основними мотивами, і контрольовано-захоплюючу агресію, яка характеризується навмисними, цілеспрямованими діями, спрямованими на досягнення конкретної винагороди. Застосовуючи QVT, дослідження прагне з'ясувати складні психологічні та контекстуальні фактори, які впливають на вчинення кіберненависті серед цієї демографічної групи, надаючи важливу інформацію для цілеспрямованих втручань та розробки політики, спрямованої на пом'якшення агресії в Інтернеті.

Вибірка

Учасники цього дослідження проживали в Україні і були залучені через школи та університети за допомогою шкільних психологів, які проводили опитування. Загальна вибірка складалася з 5 942 учасників віком від 10 до 25 років ($M = 16$, $SD = 2,6$). Гендерний розподіл становив 37,7% чоловіків, 59,9% жінок і 2,4% визначили себе як інші. Щодо мови, якою розмовляють удома, 55,5% повідомили, що розмовляють українською, а 69,1% - російською. Щодо місця проживання, 73,3% респондентів проживали в місті, 18,4% - у передмісті, а 7,2% - у сільській місцевості. Крім того, 43,4% респондентів проживали в зоні активних бойових дій.

Вимірювання

Для вимірювання рівня поширення кіберненависті серед українських підлітків у цьому дослідженні використовувався індикатор, що складається з одного питання: «За останні 12 місяців, чи ділилися ви чи говорили щось в Інтернеті, що могло б завдати шкоди або образити інших людей? (Наприклад, щось грубе, особисте, залякувальне або таке, що спрямоване проти людей через колір їхньої шкіри, походження тощо), їхню релігію, те, що вони хлопчики чи дівчатка, або те, хто їм подобається)?». Відповіді фіксувалися за шкалою Лайкерта від 1 (ніколи) до 4 (часто), що дозволяє оцінити частоту проявів кіберненависті.

Для подальшої класифікації основних мотивів такої поведінки респонденти оцінювали причини участі в кіберненависті відповідно до вимірів, визначених Типологією чотиристороннього насильства Говарда (QVT). Мотиви імпульсивно-реактивної агресії включали почуття безпорадності та гніву, що відображають негайну, незаплановану реакцію на сприйняті провокації. Мотиви контрольовано-реактивної агресії включали бажання помсти і тверді, упереджені переконання, які виправдовували агресивну поведінку. Імпульсивно-захоплююча агресія зумовлена пошуком гострих відчуттів і задоволенням від самої дії. Контрольована захоплююча агресія включала навмисні, задалегідь продумані дії, мотиви яких варіювалися від просоціальних намірів до холодної, розважливої відсутності емпатії. Крім того, були враховані інші відповідні фактори,

такі як придушення особистого досвіду, що, можливо, призводить до інтерналізованої або перенаправленої агресії, щоб забезпечити всебічне розуміння мотивації учасників. Застосовуючи такий багатовимірний підхід до вимірювання, дослідження має на меті окреслити складні психологічні та контекстуальні фактори, що сприяють вчиненню кіберненависті серед підлітків. Стать і вік також були включені в модель, щоб дослідити зв'язок із вчиненням кіберненависті.

Аналіз даних

Для вивчення мотивів, що лежать в основі вчинення кібер-ненависті серед українських підлітків, було проведено моделювання структурних рівнянь (SEM) за допомогою Mplus. Цей аналіз включав модель аналізу шляхів, яка оцінювала взаємозв'язок між чотирма типами мотивів агресії та частотою вчинення кібер-ненависті з урахуванням статі та віку. Латентні змінні в моделі включали імпульсивно-реактивну агресію, контрольовано-реактивну агресію, імпульсивно-апетитну агресію та контрольовано-апетитну агресію. Залежною змінною було вчинення кібер-ненависті. Відповідність моделі оцінювали за допомогою кількох індексів, зокрема індексу порівняльної відповідності (CFI), індексу Такера-Льюїса (TLI), середньоквадратичної помилки апроксимації (RMSEA) та стандартизованого залишку середньоквадратичної помилки (SRMR).

Результати. Описова статистика

У таблиці 1 наведено середні значення, стандартні відхилення та кореляції Пірсона між змінними.

Двовимірна кореляція

У таблиці 1 наведено середні значення, стандартні відхилення та кореляції Пірсона між змінними. Потерпілі від кіберненависті за останні 12 місяців негативно корелювали з усіма захисними факторами: Самооцінка Розенберга ($r = -.152, p < .01$), спілкування з батьками ($r = -.140, p < .01$), довіра ($r = -.186, p < .01$), технічний копінг як свідок кіберненависті ($r = -.149, p < .01$) та технічний копінг як жертва кіберненависті ($r = -.153, p < .01$).

Описова статистика та кореляції

Measure	M	SD	1	2	3	4	5	6
1. Кіберненависть (останні 12 місяців)	1.58	0.875	—					
2. Самооцінка за Розенбергом	3.62	0.687	-.152**	—				
3. Батьківське спілкування (спілкування з батьками)	3.80	0.916	-.140**	.451**	—			
4. Довіра	2.55	0.566	-.186**	.260**	.342**	—		
5. Технічне подолання (спостерігач кіберненависті)	2.91	0.979	-.149**	.028	.084**	.148**	—	
6. Технічне подолання (жертва кіберненависті)	2.89	1.056	-.153**	.040*	.095**	.158**	.769**	—

Примітка. N = 3902 для «вчинення кібернетичної ненависті (за останні 12 місяців)», N = 4814 для «самооцінки за Розенбергом», N = 4809 для «спілкування з батьками», N = 4810 для «довіри», N = 4163 для «технічного подолання» (спостерігач кіберненависті), N = 4140 для «технічного подолання» (жертва кіберненависті).

Моделювання структурних рівнянь (SEM)

Аналіз SEM показав відмінну відповідність даних: CFI=1,000, TLI=1,000, RMSEA=0,000 (90% ДІ [0,000, 0,000]) і SRMR=0,000, що підтверджує адекватність зазначеної моделі. Декілька предикторів показали значущі зв'язки з вчиненням кіберненависті. Стать була значуще і негативно пов'язана з кіберненавистю ($\beta=-0,094$, $p<.001$), що свідчить про те, що чоловіки більш схильні до кіберненависницької поведінки. Серед мотивів агресії «тому що людина на це заслуговує» (імпульсивно-реактивна агресія) має сильний позитивний зв'язок із вчиненням кіберненависті ($\beta=0,250$, $p<0,001$), так само як і «тому що це смішно» (імпульсивно-захоплююча агресія) ($\beta=0,210$, $p<0,001$). Контрольовано-реактивні мотиви, такі як «тому що я хочу помститися» ($\beta=0,070$, $p=.004$) і «тому що у мене проблеми з цією людиною» ($\beta=0,048$, $p=.048$), також були значущими, тоді як «тому що я поділяю ту ж думку» (контрольована захоплююча агресія) була ще одним сильним предиктором ($\beta=0,139$, $p<.001$). На противагу цьому, «тому що так роблять інші» (контрольована агресія) продемонструвала значний негативний зв'язок із вчиненням кіберненависті ($\beta=-0,096$, $p=.001$). Вік, погані настрої і те, що «це круто», не показали значущого зв'язку з вчиненням кіберненависті. Модель пояснює 31,0% дисперсії випадків кіберненависті ($R^2=0,310$, $p<.001$).

Обговорення

Результати цього дослідження висвітлюють багатогранність мотивів вчинення кіберненависті серед українських підлітків, даючи уявлення про мотивацію агресії в Інтернеті. Зокрема, результати дослідження демонструють, що імпульсивно-реактивні мотиви, такі як відчуття, що хтось «заслуговує» на негативне ставлення, та імпульсивно-захоплюючі мотиви, такі як «кумедність» таких дій, значною мірою прогнозують поведінку, пов'язану з кіберненавистю. Ці результати узгоджуються з наявними літературними даними, які свідчать про те, що негайні емоційні реакції та гострі відчуття від правопорушення є важливими рушійними силами онлайн агресії (Runions, 2013). Крім того, контрольовані реактивні мотиви, такі як прагнення «помститися» і «неприємності» з людиною, також виявилися важливими предикторами, що вказує на те, що спланована, тривала агресія, керована негативними емоціями, є іншими важливими мотивами. Цікаво, що контрольований захоплюючий мотив висловлення власної «думки» також виявився значним чинником кіберненависті, підкреслюючи, наскільки глибоко укорінені переконання та установки можуть сприяти навмисній ворожості в Інтернеті. І навпаки, мотив агресії через те, що «інші теж так роблять», був негативно пов'язаний з кіберненавистю, ілюструючи, що мотиви соціального конформізму можуть бути не настільки впливовими в цьому контексті. Дослідження також виявило значні гендерні відмінності: чоловіки більш схильні до участі, тоді як вік суттєво не впливає на вчинення злочинів. Ці висновки підкреслюють важливість адаптації втручань до конкретних мотиваційних чинників кіберненависті, що сприятиме формуванню більш здорової взаємодії підлітків в Інтернеті.

Обмеження

Незважаючи на цінну інформацію, отриману в результаті цього дослідження, слід визнати кілька обмежень. По-перше, крос-секційний дизайн обмежує можливість зробити висновок про причинно-наслідковий зв'язок між виявленими мотивами та вчиненням кіберненависті. Для встановлення часових зв'язків і причинно-наслідкового зв'язку необхідні лонгітюдні дослідження. По-друге, опора на дані, отримані від респондентів, може призвести до упередженості щодо соціальної бажаності, оскільки учасники можуть занижувати соціально небажану поведінку, як-от вчинення кіберненависті. Майбутні дослідження можуть виграти від використання мультимедійних підходів, включаючи дані спостережень або повідомлення від однолітків і вчителів, для перевірки самозвітів. По-третє, дослідження зосереджене на конкретному культурному контексті – українських підлітків – що обмежує можливість узагальнення його результатів для інших культурних середовищ. Порівняльні дослідження в різних культурних контекстах збагатили б наше розуміння кіберненависті на глобальному рівні.

Майбутні дослідження

Майбутні дослідження повинні вивчати динамічну взаємодію між різними типами мотивів агресії та вчиненням кіберненависті з плином часу за допомогою лонгітудних дизайнів. Крім того, вивчення контекстуальних факторів, таких як вплив однолітків, сімейне оточення та шкільний клімат, може забезпечити більш повне розуміння передумов кіберненависті. Дослідники також можуть вивчити ефективність різних стратегій втручання, адаптованих до різних мотиваційних профілів (Blaya, 2019; Windisch et al., 2022). З огляду на швидкий розвиток онлайн-платформ і комунікаційних технологій, необхідні постійні дослідження, щоб йти в ногу зі змінами цифрової поведінки і новими формами онлайн-агресії. Нарешті, вивчення нейробіологічних і психологічних механізмів, що лежать в основі цих мотивів, за допомогою експериментальних досліджень може поглибити наше розуміння і надати інформацію для більш цілеспрямованих втручань (Palazón-Fernández et al., 2023).

Наслідки

Результати цього дослідження мають значення для розробки інтервенційних та профілактичних програм, спрямованих на зниження рівня кіберненависті серед підлітків. Втручання мають бути багатограними, спрямованими як на імпульсивні, так і на контрольовані мотиви агресії. Наприклад, програми, спрямовані на емоційну регуляцію та контроль імпульсів, можуть бути особливо ефективними для зменшення імпульсивно-реактивної та імпульсивно-захоплюючої агресії. Крім того, освітні кампанії, які сприяють розвитку емпатії та бачення перспективи, а також критичного мислення щодо впливу своїх дій в Інтернеті, можуть допомогти знизити рівень контрольованої реактивної та контрольованої захоплюючої поведінки, пов'язаної з кіберненавистю. Політики та освітяни повинні також розглянути можливість включення модулів з цифрової грамотності та кібервідповідальності до шкільних програм, щоб дати підліткам навички, необхідні для відповідальної взаємодії в Інтернеті. Враховуючи конкретні мотиви кіберненависті, спеціальні заходи можуть ефективніше сприяти створенню безпечнішого і шанобливішого онлайн-середовища для підлітків.

Висновок

Отже, це дослідження надає цінну інформацію про комплекс мотивів, що спонукають українських підлітків до вчинення кіберненависті, за допомогою опитувальника QVT. Отримані дані підкреслюють, що як імпульсивні, так і контрольовані типи агресії роблять значний внесок у поведінку кіберненависті, підкреслюючи негайну емоційну реакцію, пошук гострих відчуттів, помсту та стійкі переконання. Виявлені значні гендерні відмінності ще більше підкреслюють необхідність цілеспрямованих втручань. Ці результати підкреслюють важливість розробки комплексних, багатограних стратегій для подолання різних мотивів, що лежать в основі кіберненависті. Майбутні дослідження повинні продовжувати вивчати цю динаміку в довгостроковій перспективі і в різних культурних контекстах, щоб розробити більш ефективні та культурно релевантні інтервенції. Зрештою, розуміючи та усуваючи конкретні психологічні чинники кіберненависті, зацікавлені сторони можуть краще сприяти створенню більш безпечного та інклюзивного онлайн-середовища для підлітків.

Список використаних джерел:

1. Anti-Defamation League. (2016). *Responding to cyberhate: Progress and trends*. ADL
2. Blaya, C. (2019). Cyberhate: A review and content analysis of intervention strategies. *Aggression and Violent Behavior*, 45, 163-172. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2018.12.001>
3. Boer, M., Van Den Eijnden, R. J., Boniel-Nissim, M., Wong, S. L., Inchley, J. C., Badura, P., Craig, W. M., Gobina, I., Kleszczewska, D., Klanšček, H. J., & Stevens, G. W. (2020). Adolescents' intense and problematic social media use and their well-being in 29 countries. *Journal of Adolescent Health*, 66 (6), S89-S99. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2020.01.020>
4. Howard, R. R. C. (2011). The quest for excitement: A missing link between personality disorder and violence? *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 22, 692–705. <https://doi.org/10.1080/14789949.2011.594677>

5. Palazón-Fernández, J. L., Mata-Perez, C., Gilart, E., Cotobal Calvo, E. M., Cruz-Barrientos, A., & Bocchino, A. (2023). Identifying hate speech and attribution of responsibility: An analysis of simulated WhatsApp conversations during the pandemic. *Healthcare*, 11(11), Article 1564. <https://doi.org/10.3390/healthcare11111564>
6. Runions, K. C. (2013). Toward a conceptual model of motive and self-control in cyber-aggression: Rage, revenge, reward, and recreation. *Journal of Youth and Adolescence*, 42, 751-771. <https://doi.org/10.1007/s10964-013-9912-0>
7. Slonje, R., & Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 147–154. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9450.2008.00662.x>
8. Watanabe, H., Bouazizi, M., & Ohtsuki, T. (2018). Hate speech on Twitter: A pragmatic approach to collect hateful and offensive expressions and perform hate speech detection. *IEEE Access*, 6, 13825-13835. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2018.2812000>
9. Windisch, S., Wiedlitzka, S., Olaghere, A., & Jenaway, E. (2022). Online interventions for reducing hate speech and cyberhate: A systematic review. *Campbell Systematic Reviews*, 18(2), e1243. <https://doi.org/10.1002/CL2.1243>
10. Zych, I., Baldry, A. C., Farrington, D. P., & Llorent, V. J. (2019). Are children involved in cyberbullying low on empathy? A systematic review and meta-analysis of research on empathy versus different cyberbullying. *Aggression and Violent Behavior*, 45, 83-97. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2018.06.004N>